

Bij deze gespreksgroep zit een aantal artikelen in de volgende bestanden:

Adamskostuum

Adamskostuum

Beeldend-toneel

Klashorst

Naakt op de buhne

Naakt thuis

Vagina-song

Druk ze af, kopieer ze en verspreid ze onder leerlingen die gaan deelnemen aan deze gespreksgroep. De opdracht vooraf luidt: Lees deze artikelen 1 of 2 dagen voor de gespreksgroep en noteer 2 uitspraken waar je het wel mee eens bent en 2 uitspraken waar je het niet mee eens bent.

De gespreksgroep duurt 1 uur.

In het bestand *De gespreksgroep Bloot in de kunst* zit een handleiding voor het gesprek. Vaak heb je genoeg aan de daarin genoemde vragen. In *beeldmateriaal bloot in de kunst* zitten 4 afbeeldingen die daarbij gebruikt kunnen worden. Daarnaast kunnen natuurlijk de vooraf genoteerde uitspraken discussiestof opleveren.

Veel plezier.

De omhelzing (1917), door Egon Schiele. Österreichische Galerie, Wenen.

In de *Venus van Urbino* (1538) baseerde Titiaan zich voor de houding van de figuur op een schilderij van Giorgione. Dit schilderij heeft de rijke kleur en toon waarom Titiaan bekend stond.

Bridgeman Art Library, London/New York¹

Het fresco *De verbanning uit het paradijs* (1426–1428) in de Brancaccikapel van de S. Maria del Carmine te Florence. De (niet door Masaccio aangebrachte) bladranken op de onderlichamen zijn na restauratie in 1991 weer verwijderd.

Scala²

Op het schilderij *Het aards paradijs* (1995) van Barend Blankert zijn naast de menselijke figuur ook de meubels een belangrijk onderwerp. Hoewel figuratief, staat het werk ver af van puur realisme. De warmte en gevoeligheid van het coloriet verheffen het troosteloze tot een moment van ontroerend mededogen. Acryl, alkyd, olieverf op doek (187 x 222 cm).

foto Frans Hemelrijk, Co-Press Studio³

Adamskostuum

De term zinloos geweld is ongeveer even misleidend als functioneel bloot. Geweld heeft net zo weinig zin als naakt functie. Behalve als het bloedheet is. En dan nog is het vaak verstandig een laken, sandalen en een tulband te dragen. Gekleed lopen daarentegen is beslist functioneel. Je blijft warm, je houdt de strontvliegen een beetje op een afstand en je vangt niet te veelongewenste blikken. Je bent met andere woorden functioneel gekleed

Dat we gesluierd rondlopen, is een vrij voor de hand liggende culturele afspraak. Door het publiekelijk bedekken van lichaamsdelen vermijd je een hoop naakte waarheid. Pukkeltjes, zweetdruppeltjes, poriën, trilspiertjes, spataderen, plooiën, geurtjes, moedervlekken, krommingen, lillende lellen, wilde vleesgroei, tepels, navelkaas, schaamharen en wat dies meer zij; dat wil je toch helemaal niet weten! Als het even kan vermijd je dat. Bovendien barst het onder broek en blouse van non-verbale signalen die je node kunt missen. Ook tijdens een avondje toneel.

Stalen steigers

Toegegeven: theater moet als het echte leven zijn. Maar hoe vaak fladdert u gemiddeld bloot rond? Bij mij beperkt dat zich van de zone bed tot de zone douche. En sinds ik een kind heb, 's nachts een enkele keer van zijn kamer naar de onze. Van dat alles zou je scènes kunnen maken, maar ik kan u verzekeren dat de dialogen, voor zover daar al sprake van is, tamelijk voorspelbaar zijn. Niet dat ik mordicus tegen bloot op de Bühne ben. Het kan als beeldtaal goed werken. Je kunt je voorstellen dat iemand berooid is en dan zonder zijn aardse omhulsels sterft. Ook is het zo nu en dan opwindend, net zoals in het echte leven, om iemand te zien uit- of aankleden. Maar kom bij mij niet aan met mensen die in hun nakie tussen stalen steigers zware dialogen oren.

Regisseurs die zoiets bedenken zouden voor straf zelf aan heteinde van het stuk in hun adamskostuum moeten buigen. Merken ze zelf hoe hun lid of borsten dan gaan bungelen.

Baanbrekend

Toch heeft een bepaald soort theatermaker dergelijk hoogdravend blabla-bloot tot ideologie verheven. Om vooruitstrevend over te komen, laten ze hun spelers onnodig lang hun teksten zonder kleding opzeggen. Vooral onder de douche want dat was volgens NRC Handelsblad dé trend het afgelopen jaar bij het gesubsidieerd toneel. Heren en dames hou toch eens op met dat zinloos bloot! Ergens in de jaren zestig van de vorige eeuw, was dat nog wel baanbrekend. Kon u mooi mee tegen de gevestigde orde protesteren. Tegenwoordig echter gaat de meest verstokte calvinist naar de sauna en kijkt mijn buurman van zeventig naar naakte douchende vrouwen tijdens Big Brother. Ik heb nog wel een tip voor wie iets echt baanbrekends wil doen. Maak eens een prachtig kostuumstuk, te spelen op verschillende locaties in den lande, waar naakte mensen met plezier rondlopen: de sauna's. Dan kom ik een keer kijken. Ik neem wel mijn handdoek mee want die lampen zijn zo heet.

Bowe út Balk

uit:

NVA Amateurtheater, september 2001

Peter Klashorst, de meisjes en Afrika

TOEN IK als correspondent pas in Afrika was, neukte ik wel twaalf meisjes op een dag. Dat ging echt bijna 24 uur per dag door. Maar ik schreef in die periode ook minstens tien artikelen voor de Volkskrant per dag. Ik begrijp niet dat je elke dag zin hebt. Ja, maar u neukt misschien om het neuken, ik niet. Dat schrijven is er echt mee verweven.

Maar er zijn gigantisch veel mensen, en zeker journalisten, die dit totaal belachelijk vinden. Journalistiek kun je helemaal niet verweven met neuken, want journalistiek zou iets hoogs zijn. Hoe blijf je op je 43ste zo potent? Ik denk dat het redelijk normaal is voor iemand van mijn leeftijd. Mijn Telegraaf-collega in Nairobi is net 30 en hij neukt er zes op een dag. Momenteel zit ik trouwens in een diep dal; ik heb er nog geen zes geneukt van de week. Ik heb een beetje een depressie in het schrijven, dus is mijn seksleven ook eventjes van slag. Even uitgeneukt? Zeg dat wel.

Toch heeft het schrijven van bovenstaande regels me hooguit één orgasme gescheeld. Ze vormen namelijk een parodie op de woorden die HP-verslaggever Tom Keilerhuis onlangs in Kenia optekende uit de mond van Peter Klashorst. Vervang woorden als 'schrijven' en 'journalistiek' door 'schilderen' en 'kunst' en je hebt een redelijk getrouwe weergave van wat Klashorst zei. (Met excuses aan mijn Telegraaf-collega, die net vader is geworden en dus wel iets anders aan zijn hoofd heeft dan dagelijks zes dames te vermaken.)

Klashorst is een snelle jongen. Dat blijkt ook uit zijn schilderijen, die doorgaans in een razend tempo tot stand komen. Zoals veel kunstenaars is hij gegrepen door, zo niet bezeten van de even duidelijke als moeilijk grijpbare relatie tussen erotiek en kunst, in zijn geval tussen seksen en kwasten. Daar is allemaal niets op tegen. Integendeel. Dat Klashorst er de voorkeur aan geeft met zijn vrouwelijke modellen ook de liefde te bedrijven, iets dat naar zijn zeggen volledig wederzijds is, zal de kwaliteit van zijn schilderijen mogelijk ook omhoog brengen. Mooi zo. Alles voor de kunst! Maar daarmee is het verhaal nog niet af. Vorig jaar streek Klashorst neer in Dakar, de hoofdstad van het West-Afrikaanse Senegal. Zijn zo bijzondere, laat ons zeggen lichamelijke manier van schilderen bracht hem in de gevangenis. In Nederland opereert hij ongetwijfeld binnen de wet. Maar in andere landen, zoals die in Afrika, bestaan vaak geheel aan Nederland tegengestelde opvattingen over Klashorsts credo *artis natura magistra*.

Dat geldt ook in Kenia, waar hij sinds enige tijd vanuit de hoofdstad Nairobi aan het werk is. In het HP-interview noemt Klashorst zich behalve schilder ook een 'bevrijder', een 'cultureel ambassadeur' en iemand die 'eigenlijk verschrikkelijk gesubsidieerd' zou moeten worden. Hij en zijn Afrikaanse modellen, zo beweert hij, stellen een politieke daad en zijn de voorvechters van de seksuele revolutie die in een land als Kenia nog moet komen. Dat laatste kan het geval zijn. Als gast in Kenia (zoals ook Klashorst een gast is) heb ik niet zelden de indruk dat in deze vroegere Britse kolonie de preutse Victoriaanse moraal nog lang niet is verdwenen. Maar waarom toch denkt Klashorst dat hij bevrijdend en cultureel ambassadeurswerk verricht? Door zich, zoals in het interview, geringschattend over zijn gastland uit te laten? Door schilderijen te maken waarvoor in Kenia zelf geen markt bestaat (en die dus paginagroot te adverteren in Nederlandse bladen)? Door jonge vrouwen zwanger te maken, wier kinderen misschien hun natuurlijke vader nooit meer zullen zien? Het zou zielig zijn als het allemaal niet zo vernederend was. Vernederend voor Kenia en de Kenianen, vernederend voor Afrika en de Afrikanen, en uiteindelijk ook vernederend voor de tomeloze schilder zelf. Met dat laatste zal Klashorst niet in zijn maag zitten. 'Ik hoef me niet fatsoenlijker meer voor te doen dan ik ben', zegt hij in HP/De Tijd. Zo is dat. Maar daarmee blijft het nog wel degelijke een morele vraag of hij daarvoor naar Afrika, naar Senegal en Kenia moet komen. Toen Klashorst in Dakar gevangen zat, was de Nederlandse kunstwereld er snel bij om het voor hem op te nemen. Dat is lovenswaardig; de vrijheid van expressie blijft het waard om voor te strijden. Maar als Klashorst de ogen die hij gebruikt om zijn modellen te schilderen ook elders de kost geeft, moet hij toch ook zien hoe bizar zijn zelfverklaard gedrag in een land als Kenia is. Behalve schilderen en seks, zegt hij, is eigenlijk niets belangrijk voor hem. Wat jammer nou. Een beetje fatsoen kan soms zo aardig zijn.

Kees Broere

uit:

De Volkskrant, 17-8-2001

Henk Jansen vergelijkt het gebruik van bloot in de beeldende kunst met het gebruik van bloot in het theater

Naakt in de beeldende kunst

In dit artikel gaat Henk Jansen op zoek naar het naakt in de beeldende kunst. Hoe wordt daar omgegaan met het blote lijf en wat voor functie heeft het. Is het tonen van bloot ook voorbehouden aan het verbeelden van kwetsbaarheid? En hoe zit het met de censuur? Hij beschrijft het 'blootgewone' naakt in de beeldende kunst in de vroege oudheid. Een tijd waarin men onbevangen het bloot portretteerde. Wel functioneel, overigens, zeker als het gaat om het verbeelden van mythologische figuren. Naarmate hij meer op hedendaags terrein komt, neemt ook de censuur met rasse schreden toe. Tot slot trekt hij een vergelijking tussen het bloot in de beeldende kunst en in het theater.

Van oudsher had alle kunst een functie. Wat we nu, in oudheidkundige musea als kunstobject beschouwen, was ooit een gebruiksvoorwerp. Gereedschap, eetgerij, vazen werden knap gemaakt en vaak kunstig beschilderd. Ook maakten de allervroegste beschavingen al afbeeldingen in de vorm van muurschilderingen en beelden, waaronder naakten. Deze afbeeldingen waren niet minder functioneel dan de gebruiksvoorwerpen en dienden vooralom goden gunstig te stemmen. Tegenwoordig raken we kunst niet meer aan; we kijken er naar met de bedoeling dat de kunst ons raakt.

30.000-24.000 voor Christus

In de westerse kunst is het mannelijk naakt dominant ten opzichte van het vrouwelijke. Maar de oudste naakten die we kennen zijn de zogenaamde venusstatuetten, afkomstig uit het Aurignacien (30.000-24.000 v.Chr.). Deze vrouwenbeeldjes, gebruikt bij vruchtbaarheidsrituelen, zijn streng gestileerd en nemen een gesloten houding aan. Borsten, buik en billen zijn uitvergroot en details als: handen, voeten en gelaatsuitdrukking ontbreken. Het bekendste voorbeeld is de 'Venus van Willendorf'.

800-400 voor Christus: mannelijke dominantie

Het zo natuurgetrouw weergegeven van het mannelijk lichaam stond lange tijd centraal in de ontwikkeling van de Griekse sculptuur. Het hele systeem van verhoudingen tussen lichaamsdelen is als eerste door de Grieken bestudeerd en uitgewerkt. Griekse atletiekwedstrijden werden in rituele naaktheid gehouden. Naakt voor anderen staan gaf zowel de overwinnende atleet macht en aanzien, als de legendarische god wiens plaatsvervanger hij was. Het is dus niet vreemd dat de Grieken afbeeldingen van naakte jongelingen maakten als belichaming van ideale schoonheid en kracht. Zo'n kouros, Grieks voor jongen, werd gewijd of geofferd bij het heiligdom van een god. De kore is het vrouwelijke equivalent van de kouros, maar deze meisjesfiguren waren goeddeels gekleed. In de 4e eeuw v.Chr. werd onder aanvoering van Praxiteles het vrouwelijk naakt populair als onderwerp van levensgrote beeldhouwwerken. Zijn belangrijkste ontwerp is de 'Afreodite van Cnidus'. De godin van de liefde stapt uit bad en lijkt tijdens het baden door de toeschouwer verrast. Ze bedekt met de ene hand haar geslacht, terwijl haar andere hand een handdoek heeft gegrepen. In de hellenistische tijd is dit beeld steeds opnieuw geïnterpreteerd. De 'Afreodite Kallipygos' houdt een doek voor haar lichaam, terwijl ze haar blote billen naar achter steekt die daardoor blikvanger van de afbeelding worden. Zo ontstond een vrouwbeeld dat steeds opnieuw een periode van bloei kende. De 'Afreodite van Cnidus' is een vroege belichaming van de idee van de vrouw als slachtoffer van de man.

Rond het begin van de jaartelling

De Romeinen borduurden voort op de Griekse conventies en voegden elementen toe die ons nu vreemd overkomen. Zo werden bijvoorbeeld realistische portretten van machthebbers gekoppeld aan de atletische naakte lichamen van klassieke helden. Er zijn talrijke beelden van Romeinse keizers bewaard gebleven waarin deze geforceerde combinatie een komisch effect veroorzaakt.

800-1400 na Christus: Adam en Eva

In de Middeleeuwen overheerste de christelijke kunst. Kunstenaars hielden zich niet langer bezig met een overtuigende gelijkenis van de natuur of met het scheppen van schoonheid. Van belang was het overbrengen van ode inhoud en de boodschap van het geloof. Adam en Eva, anatomisch vaak slordig afgebeeld, bedekten in een houding van schaamte hun geslachtsdelen. Er is niets terug te vinden van de Griekse natuurstudies die leidden tot trotse naakte figuren. Wanneer we de Tien Geboden letterlijk interpreteren, zou elke figuratieve afbeelding verboden zijn, maar er ontstond vooral een taboe ten aanzien van voorstellingen van het onbedekte lichaam. Heidense tradities waren echter te diep verankerd om het naakt in de kunst geheel te laten verdwijnen.

1500 tot 1700 na Christus: opnieuw mannelijke dominantie

In de 15e eeuw ontstond belangstelling voor de Klassieke Oudheid. Vooral Italiaanse kunstenaars raakten geïnspireerd door de Grieken en Romeinen. In het verbeelden van mythologische scènes zagen zij gelegenheid de mens opnieuw naakt af te beelden. Wederom was het vooral de man die met zorg naakt werd geportretteerd. Hiervoor zijn verschillende oorzaken. Veel Italiaanse kunstenaars uit de renaissance waren homo- of biseksueel, de belangstelling ging dus vooral uit naar het lichaam van het eigen geslacht. In de ateliers waren alleen mannen werkzaam, als er modellen nodig waren poseerden zij voor elkaar. Bovendien was het gezien de geldende opvattingen ondenkbaar dat kunstenaars naakte vrouwen konden bestuderen. Het was niet ongebruikelijk dat jongemannen als vrouwen poseerden. Dit is onder andere af te leiden uit voorstudies van Rafaëls Madonna's. Het verklaart ook waarom Adam, bijvoorbeeld door Masaccio in de Cappella Brancacci in Florence, anatomisch gezien vaak overtuigender is afgebeeld dan Eva. De studie van het mannelijk naakt werd van nu af aan gezien als een essentieel onderdeel van de opleiding tot professioneel kunstenaar.

1700 tot 1800 na Christus: censuur I

Verschillende in de renaissance geschilderde werken zijn in een latere periode gekuist. Venus, op het doek 'Venus en Cupido' van Michele di Ridolfo del Ghirlandaio, ging lange tijd gekleed in een oranje-wit gestreept jurkje. Onderzoek wees uit dat deze Venus van oorsprong naakt was en rond 1800 door een anonieme kunstenaar gekleed moet zijn. In maart jongstleden werd in Rome het resultaat van de restauratie onthuld. Venus ligt weer in haar blootje. Na een reis door Italië reageerde de Franse schilder Francois Boucher op de overheersende aanwezigheid van het mannelijke beeld, door zich toe te leggen op het schilderen van naakte vrouwen. Ook een schilder als Rubens maakte inmiddels afbeeldingen van naakte vrouwen. Het waren de eerste stappen op weg naar een verandering die pas in de 18e eeuw in de Rococo tot bloei zou komen.

1800 tot 1900 na Christus: censuur II

Regelmatig gaf een kunstwerk met een naakte man of vrouwaanleiding tot discussie. Goya's 'Naakte Maya' uit 1800 en vooral Manets 'Déjeuner sur l'herbe' uit 1863 leidden tot commotie. Voor het eerst werd de mens naakt afgebeeld zonder dat er sprake was van een mythologische of bijbelse context. Op het schilderij van Manet zitten twee mannen en een vrouw in het gras, een tweede vrouw is verderop aan het baden in haar ondergoed. De vrouw bij de mannen is naakt, als enige kijkt zij de toeschouwer aan. Was deze figuur, in kuise gesloten houding, onderdeel van een mythologische scène, dan zou zij geen aanstoot hebben gegeven. Hier wordt zij geflankeerd door twee eigentijds geklede heren. De Parijse beau monde, voelde zich aangesproken en was beledigd. Maar de kunst kende een nieuw, vanaf dat moment veelvuldig gebruikt onderwerp. Impressionisten, fauvisten, expressionisten en kubisten stortten zich volovergave op het niet-mythologische naakt van man én vrouw. In het voorlaatste fin de siècle worden naakten steeds decadenter, vooral in het werk van Klimt, Bredasley en Schiele. De laatste schilderde onder andere onanerende naakte meisjes en zelfportretten. Toen hem dat gevangenisstraf opleverde, liet hij vanuit zijn cel weten: 'De kunstenaar remmen dát is een misdaad!'

Vanaf 2000 na Christus: censuur III

We leven nu in een tijd waarin we, in reclame-uitingen, film- en televisiebeelden, dagelijks met de naakte mens worden geconfronteerd. Het naakt wordt commercieel geëxploiteerd. Toch zijn er nog steeds kunstenaars die met hun naakte beelden verontwaardiging en woede weten op te roepen. Zoals Jeff Koons begin jaren negentig, toen hij beelden en foto's van zichzelf maakte copulerend met zijn toenmalige vrouw Cicciolina. De plasfoto op het affiche van de tentoonstelling van fotograaf Andreas Serrano in het Groninger Museum leidde in 1997 tot een ware rel. Terwijl de kunstenaar met zijn foto's de stijl van populaire tijdschriften wilde ironiseren. Maar onze tijd heeft ook een nieuw taboe opgeleverd. Door de eeuwen heen mochten cherubijntjes en cupidootjes ongestraft in de blote bips worden geschilderd. Maar wie zich nu toelegt op het afbeelden van naakte kinderen is op z'n minst verdacht. Dat ondervond de Nederlandse in Frankrijk wonende schilder Kiki Lamers dit jaar. Haar naakte kinderportretten doen enigszins vervreemdend aan, de bleke gezichtjes springen in het oog. De blikken van de kinderen zijn eerder beklemmend en verontrustend dan vertederend of verleidelijk. Toch is Lamers in Frankrijk verdacht, omdat ze als voorstudies haar kinderen en kinderen van vrienden naakt fotografeerde. In ons land werden in 1999 tijdens het Holland Festival foto's in beslag genomen van Walter Chapell. Op één van de foto's stond de fotograaf zelf met een erectie afgebeeld, hij heeft zijn eenjarige zoon op de arm. De foto was 37 jaar eerder door zijn vrouw gemaakt en het kind kon de erectie niet zien. De rechter bepaalde later dat hier geen sprake was misbruik van het kind.

Theaterbloot

Het bloot in de beeldende kunst heeft door de eeuwen heen vele functies gehad. Het tonen van naakt om de goden gunstig te stemmen, om vruchtbaarheidsrituelen kracht bij te zetten, om de ideale schoonheid te portretteren, om

erotiek zichtbaar te maken. En de laatste jaren lijkt het naakt in de beeldende kunst vooral gebruikt om te choqueren. Naakt in het theater daarentegen kent minder variëteit. Bloot choqueeerde pas begin jaren zestig van de vorige eeuw. Maar dat taboe was snel doorbroken. Het naakt om het naakt verdween weer van het toneel. Toch hebben sindsdien heel wat acteurs in hun blootje op het toneel gestaan, voornamelijk om de onschuld of kwetsbaarheid van een personage te benadrukken. Ook in erotische scènes staan acteurs zelden naakt op het toneel. Domweg omdat het niet werkt, vooral bij mannen niet. De acteur is geconcentreerd aan het werk, bewust van wat hij speelt, bewust van dát hij speelt en ook bewust van de aanwezigheid van het publiek. Dat maakt dat de visualisering van de erotiek niet tot volle bloei kan komen. Integendeel, dat wat zou moeten kloppen van hartstocht en drift verschrompelt tot een onschuldig schuimpje en de geilheid in de scène is totaal ongeloofwaardig.

Het lijkt of toeschouwers tegenwoordig weer vaker aanstoot nemen aan naakt op het toneel. Een veel gehoorde klacht is: 'dat het zo afleidt'. Dat is jammer want naakt op het toneel, kan een buitengewoon doeltreffend middel zijn dat, een nieuwe preutsheid ten spijt, door theatermakers gebruikt moet kunnen worden.

Henk Jansen, juli 2001

Geraadpleegde literatuur:

Ars Erotica van Edward Lucie-Smith

uit:

NVA Amateurtheater, september 2001

Naakt in repertoire

Op de vraag in welk stuk bloot voorkomt, roep ik meteen 'Lichaam & blik' van Willem Jan Otten. Dat was toch dat broeierige stuk met die man en die twee zussen in een vakantiehuisje, met naakten in het maanlicht enzo? Toen ik 'Lichaam & blik' herlas, zag ik dat de naaktheid maar in twee scènes kort voorkomt. Meteen in het begin, gedurende elf zinnen, één bladzijde. Dan trekt de man, zijn badjas aan en slaat de vrouw een deken om haar naakte bovenlijf. En net over de helft van het stuk, aan het eind van de vijfde scène. Grappig dat dat zo'n dominant element is geworden in mijn herinnering aan dat stuk. Hoe komt dat? Wat gebeurt er in die scènes?

Buitenkant

In scène 1 weet je als kijker niet wie wie is en wat er aan de hand is wanneer je deze scène ziet. 'Zien' is zelfs een groot woord: het is donker met af en toe lichtflitsen. Waarschijnlijk valt er net genoeg licht om te kunnen zien dat er een man en een vrouw op het toneel zijn en ook dat ze bloot zijn. Daardoor en door wat de man zegt, denk je misschien dat de vrouw met hem is, of in ieder geval met hem het bed deelt, al was het alleen deze nacht. Pas als de man verwijst naar een seksuele gewoonte van haar en zij haar pruik afneemt, ontdek je -door zijn reactie - dat het anders in elkaar moet zitten. In de loop van de volgende paar zinnen kom je te weten dat hij dacht tegen zijn vrouw te praten, maar dat daar haar zus zit. Onmiddellijk bedekken ze zich. Het zit zo: Heleen en Stefanie zijn zussen. Ze zijn halverwege de dertig, net als Hans, de man van Heleen. Heleen is actrice en fotomodel, Hans is portretfotograaf en Stefanie is filosoof. De onderlinge verhoudingen van dit drietal zijn uitgezet zeven jaar geleden, toen Hans de zussen leerde kennen. Hij had reclamefoto's gemaakt van Heleen en wilde ze haar laten zien. Maar Heleen speelde een voorstelling ergens in het land en Stefanie (die bij haar logeerde) deed de deur open. Hans heeft de foto's toen aan haar laten zien en zij heeft hem het hemd van het lijf gevraagd over hoe hij Heleen zag. Wat er verder tussen die twee is gebeurd, blijft schimmig. In ieder geval is Hans die avond bij Heleen blijven slapen en vormen ze sindsdien een paar. Gênant, voor een portretfotograaf, een man die van kijken zijn beroep heeft gemaakt, om zijn eigen vrouwen haar zus met elkaar te verwarren. Volgens Hans komt het doordat Heleen en Stefanie -van achteren -sprekend op elkaar lijken. Blijkbaar lijkt ook de pruik van Stefanie op de haardos van Heleen. "Het begint met de buitenkant", schrijft Otten in zijn essay over pornografie, getiteld 'Denken is een lust'. "Het is onvergeeflijk: de diepste indruk maakte zij toen zij alleen maar buitenkant was. Een lichaam, een houding, een oogopslag, een manier van bewegen."

Verwisselbaarheid

Later fotografeert Hans de door Stefanie gekortwiekte Heleen. "Helemaal kaal was het natuurlijk het mooiste geweest. Dan was het volmaakt", zegt Hans. Stefanie is kaal. "Waarom ben je niet met Stefanie?" reageert Heleen. De pijnlijkheid van de eerste scène, en van Heleens vraag, heeft te maken met wat Otten, in hetzelfde essay, heeft benoemd als 'de paniek van de verwisselbaarheid'. Hij schrijft daarin: "Ik ken geen groter paniekveroorzaker, als het om liefde gaat, dan de gedachte aan mijn verwisselbaarheid. De mogelijkheid dat wat ik aan opwinding tweeebrenge ook door een andere man tweeegebracht zou kunnen worden, daar kan ik maar slecht mee leven." Die verwisselbaarheid wordt hier concreet gemaakt in twee zussen die op elkaar lijken en zo de droom van de man worden en de nachtmerrie van elkaar.

Intimiteit

Het tweede naakt is halverwege het stuk. De twee zussen lopen een rondje om het eiland, Hans is alleen in het huis als een meisje van ongeveer twintig met tranende ogen binnenkomt. Er is een hommel in haar oog gevlogen. Hans zet haar neer op een stoel tegenover een spiegel, maakt haar oog schoon en blinddoekt haar, om het oog rust te geven. Dan begint Hans het meisje te fotograferen: "(Hij is haar dicht genaderd, klikkend en knielt voor haar. Legt zijn hoofd op haar schoot. Zij legt haar handen op zijn hoofd, drukt het tegen zich aan. Na een tijdje doet ze de doek f. Vouwt haarhanden in haar nek en blijft naar zichzelf kijken. Donkerslag, gevolgd door licht. Het meisje is verdwenen. Hans staan op, naakt, gaat zitten waar het meisje zat; fotografeert zichzelf."Einde scène.

Onaanraakbaarheid, daarvan is Heleen het symbool, voor het meisje (dat haar van films kent) en ook voor Hans. Door te fotograferen, wordt Heleen van hem. Het lijkt dan alsof Heleen dichterbij komt, maar dat is oppervlakkig. Om scherp te zien heb je afstand nodig.

Zelfs als Hans de liefde bedrijft met Heleen is ze onaanraakbaar. Het meisje met de tranende ogen laat hem wel dichtbij, maar ze is dan ook geblinddoekt. Tussen kijken en aanraken zit iets wat beschermd moet worden: intimiteit. Stefanie drukt haar verlangen daarnaar zo uit: "Verlos ons van ons kijken". Zij blijft alleen achter, net zo alleen als Heleen en Hans.

Sabine Oprins

uit: NVA Amateurtheater, september 2001

Naakt thuis, naakt overal

Door GEERT WILLEMS

Naakt op het strand, naakt in de bioscoop en naakt op tv. Nederlanders zijn zich in 1971 uitgebreid aan het bevrijden: van de oude moraal, maar bovenal van hun kleding. En ze bezoeken massaal de eerste Nederlandse blootfilm Blue Movie. Nederland is in 1971 klaar voor de seksuele revolutie. Dat manifesteert zich vooral in het laten zien van het naakte lichaam

In de Fred Haché Show van de VPRO en Wim T. Schippers is bloot een vast bestanddeel, de AVRO zendt een voorlichtingsserie uit voor twaalf- tot achttienjarigen en naturalisten ontdoen zich op het strand van hun laatste stukje textiel. Enkele overtuigde exhibitionisten trekken zelfs op straat hun kleren uit en beginnen te rennen; het streken is een kortstondige hype. Er wordt uitgebreid gediscussieerd over abortus, pornobioscopen en naaktstranden.

"Iedereen - van kruidenier tot koning - wilde zich van het oude juk bevrijden", schetst voorzitter Dik Brummel van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH). "Je moet je voorstellen dat condooms toen nog niet mochten, omdat voor christenen geboortebeperving verboden was. Seks mocht alleen in dienst van de voortplanting, lust was taboe. Blootlopen was een expressie van de bevrijding van die bekrompen moraal. Het was ook een periode van onschuld: alles moest kunnen. Kinderporno was bijvoorbeeld in het openbaar te koop."

In die tijdgeest past ook het verschijnen van 'de' Blue Movie van regisseur Wim Verstappen. Michael (een rol van Hugo Metsers) komt na vijf jaar gevangenis vrij. Hij heeft gezeten omdat hij met de vijftienjarige dochter van een notaris heeft gevreeën en omdat hij daarna een medegevangene heeft afgetuigd die hem wilde verkrachten. Zijn reclasseringsambtenaar brengt hem naar een flat in de Bijlmermeer en drukt hem op het hart zich niet aan seksuele uitpattingen over te geven. Dat is uiteindelijk natuurlijk het enige dat Michael wél doet, weinig verhullend in beeld gebracht door Verstappen. Anno 2001 is het moeilijk te bevatten dat de film toen zo veel bezoekers naar de bioscoop wist te trekken. De seksscènes zijn weinig erotisch en opwindend, het verhaal is dun, de acteerprestaties mager. Blue Movie kwam blijkbaar precies op het moment dat Nederland er aan toe was.

"De film paste inderdaad precies in het tijdsbeeld, maar dat was niet de reden om 'm te maken", zegt Verstappen dertig jaar na dato. "De bedoeling was om de filmkeuring om zeep te helpen. Die kon toen nog ongestoord in films knippen. Bij buitenlandse films, die distributeurs voor duizend gulden kochten, kon je dat wel maken. Als iemand een pijl in het oog krijgt, knip je die scène er uit. Maar als je als Nederlander zelf produceerde, kon je dat niet hebben. Dus maakte ik Blue Movie met het idee 'zo, probeer hier maar eens in te snijden!'"

De film kwam aanvankelijk dan ook niet door de keuring heen. Pas in tweede instantie werd Blue Movie integraal goedgekeurd. Door alle ophef had de film intussen heel wat gratis reclame gehad. Twee jaar lang behoorde Verstappens rolprent dan ook tot de best bezochte films. Opvallend was het succes in Maastricht, waar veel Belgen kwamen kijken omdat Blue Movie in eigen land verboden was. Verstappen: "Ik heb nog een brief thuis liggen, waarin ik schrijf dat ik hoogstens 20.000 bezoekers verwacht."

Dat werden er uiteindelijk 2,3 miljoen. Verstappen schreef voor de keuring een rapport waarin hij uit het boek De toekomst der religie van Simon Vestdijk citeerde om de zogenaamde sociale bedoelingen van de film duidelijk te maken. Blue Movie wordt volgens die uitleg bevolkt door mensen die de sociale religie aanhangen. In tegenstelling tot christenen, joden en moslims richten zij zich niet op het geluk in het hiernamaals maar proberen zij het paradijs op aarde te realiseren. Via seks dus.

"Ik kan me herinneren dat een psycholoog uit Tilburg, die in de commissie voor de filmkeuring zat, zijn verzet liet varen", vertelt Verstappen. "Ik zie hier niets criminogees aan, zei hij. De film zette volgens hem dus niet aan tot crimineel gedrag. Juist van hem had ik de meeste tegenstand verwacht. Na Blue Movie kon de filmkeuring natuurlijk niets meer verbieden en werd het instituut overbodig. Turks Fruit ging later nog een stapje verder."

Het jaar 1971 betekende een keerpunt in de Nederlandse filmgeschiedenis. Vóór die tijd was er nauwelijks een markt voor vaderlandse producties, maar in 1971 waren van de twintig best bezochte

films vier Nederlands (Wat zien ik, Blue movie, Mira en Daniël). Vooral het trio Paul Verhoeven (regisseur), Rob Houwer (producent) en Gerard Soeteman (scenarioschrijver) bracht na de tijd commercieel succesvolle producties uit. En het ongeneerde bloot werd een handelsmerk van de Nederlandse film.

De Nederlandse school heeft zelfs docent Michel Cherrer van de Hogeschool voor de Kunst in Utrecht tot een intercultureel onderzoek verleid over de 'verbeelding van het lichaam in de Nederlandse film'. Cherrer, zelf Zwitser maar al jarenlang woonachtig in Nederland, verbaast zich over de manier waarop vaderlandse regisseurs seksualiteit in beeld brengen. "Gigantisch naturalistisch. Ik wist eerst niet wat ik zag. Zó fysiek, bijna gymnastisch. Heel anders dan de impressionistische seks in buitenlandse films." Blue Movie is voor hem een belangrijke onderzoeksonderwerp "omdat die film voornamelijk taboedoorbrekend wilde zijn. Er komt een penis in beeld, terwijl dat helemaal niet nodig is. Als je de seksuele bevrijding van het lichaam in beeld wil brengen, kan ik daar

iets bij voorstellen. Maar de gemakkelijke manier waarop iedereen in die film zijn kleren uit doet en begint te vrijen, terwijl ze niet eens elkaars naam kennen, is bijna dwangmatig. Typisch Nederlands is ook om er een biologische vlag op te zetten. In de film speelt Kees Brusse een zoöloog die seks verklaart als een dierlijk verschijnsel. En ik zie dat ook in Nederlandse films van latere datum; De Vierde Man en Abel bijvoorbeeld. De discussie over het dwangmatige bloot is onlangs trouwens ook in de Nederlandse theaterwereld opgeleaid."

Volgens hem is die reductie van seks tot alleen geslachtsdelen een gevolg van de Nederlandse handelsmentaliteit. "Omdat er geen gevoel aan te pas komt, kun je het controleren. Het tekent de verzakelijkte verhouding tussen mensen onderling: hoe kunnen we beter van elkaar worden? Bovendien is het veel intiemer om naast elkaar in bed te liggen en over je gevoelens te praten dan om alleen platte seks met elkaar te hebben."

Bloot en seks hebben zich gehandhaafd in de film en op tv. Zeker op tv gaat het al lang niet meer alleen om een intellectuele voorhoede, die in de jaren zeventig de toon zette. In programma's als Sex voor de Büch waren juist ook lagere sociale milieus te zien.

"Maar seks op tv en film is eigenlijk een privé-beleving", volgens Dik Brummel van de NVSH. "Met naakt op het strand werd destijds een grens overschreden, omdat het openbaar was. Daar was dan ook de meeste weerstand tegen. Dus kreeg je aparte stranden, aanvankelijk nog met die houten schuttingen aan de duinzijde. De gemeente Den Haag heeft er toen een voor dertigduizend gulden laten plaatsen. Wandelaars kwamen natuurlijk juist aan de andere kant voorbij. En de naturalisten voelden zich weer bekeken. Er ontstond een soort apartheid en daarmee had het systeem toch weer gewonnen. Het seksuele systeem is er tenslotte op gericht om de soort voort te planten. De seksuele hervorming met communes, vreemdgaan en partnerruil bracht dat in gevaar. Vooral vrouwen vonden daar in tweede instantie niks aan, want het levert niets op. Geen kinderen in ieder geval. Later in de jaren zeventig zie je dan als reactie ook het feminisme opkomen."

Inmiddels is de seksuele orde weer hersteld, volgens Brummel. "Iedereen vindt het weer heel leuk om te trouwen, zwanger worden is weer geweldig en veel meisjes blijven bewust maagd tot het huwelijk." DE GELDERLANDER DECEMBER 2001

De gespreksgroep Bloot in de kunst

Leerlingen hebben de informatiemap doorgelezen voorafgaand aan deze gespreksgroep. Zijn daar vragen over?

Geef iedere deelnemer aan het begin van het gesprek een werkblad. Dat dient tevens als 'verslag' in de map.

- ✓ Leerlingen noteren daarop 2 uitspraken waar ze het volledig mee eens zijn en 2 uitspraken waar ze het niet mee eens zijn.
- ✓ Tijdens het gesprek noteren leerlingen opvallende, verrassende uitspraken.
- ✓ Omdat het een beeldvormende discussie is en geen debat is het makkelijker om met vragen te werken dan met stellingen. Stellingen nodigen uit tot onenigheid, terwijl het er hier om gaat met elkaar van gedachten te wisselen om mogelijk tot nieuwe inzichten te komen

Bij tekst *Peter Klashorst, de meisjes en Afrika*:

Wat is er duidelijk aan de relatie tussen erotiek en kunst? (voorlaatste alinea 1^e kolom)

Moet een kunstenaar fatsoenlijk zijn? (slot)

Bij tekst *Naakt in de beeldende kunst*

Herken je het beeld dat de schrijver schetst over onze tijd, wat vind je van die tijdgeest?

Bij tekst *Vagina-song* en fragment uit groter artikel

Lijkt de voorstelling 'vagina-monologen' je leuk? Is er een verschil in beleving tussen mannen en vrouwen?

Bij tekst *Naakt in repertoire*:

Heb je wel eens naakt op een toneel gezien? Hoe voelt dat?

Bij *Bloot als kostuum*

Wanneer vind jij bloot functioneel?

Is er een verschil tussen beroeps en amateurspelers?

Wat zijn de verschillen in het effect van bloot bij verschillende kunstvormen: beeldhouwen, schilderen, fotografie, toneel, film, literatuur, dans.

Bij welke vorm zou jij onder welke voorwaarden mee willen werken?

Haal de tekst weg bij de afbeeldingenbijlage en vraag:

Welk werk zou gemaakt kunnen zijn door een vrouw? Waarom?

Welk werk zou nooit door een vrouw gemaakt kunnen zijn? Waarom?

Na afloop noteren leerlingen de meest opvallende uitspraak en vullen het evaluatieformulier verder in. Tijdens het waarmerken kijk je even naar de waardering door de leerlingen van deze activiteit.

Vagina-song

De Vlaamse actrice Viviane de Muynck, in Nederland vooral bekend als Theo d'Or-winnares voor haar rol in Wie is bang voor Virginia Woolf in regie van Sam Bogaerts, heeft het afgelopen seizoen 'Die Vagina Monologen' gespeeld en geregisseerd in Duitsland. Op verzoek van de intendant van het Deutsches Schauspielhaus In Hamburg heeft zij met Duitse actrices op eigenzinnige wijze het stuk bewerkt.

De Muynck: 'Twee jaar geleden heeft de Intendant mij de tekst gegeven met de vraag of ik hét stuk in Hamburg zou willen doen, Ik heb het gelezen en er vervolgens flink over nagedacht. Ik wilde niet met een mannelijke regisseur werken en ik moest drie punten overwinnen.:

Is dit stuk echt nodig? Twee: Hebben we hier in het postfeministische tijdperk nog wel een boodschap aan? Drie: Het is zo Amerikaans. Uiteindelijk heb ik al die twijfels overwonnen en kreeg ik carteblanche om het zelf te gaan maken. We hebben een 'cunt-rap' gemaakt;, en een vagina-song. en we eindigen met disco.' Wat de tekst betreft vond ik het een groot gevaar dat het een erg seksistische voorstelling zou gaan worden, in die zin dat de vagina heilig wordt verklaard en alle mannen onbenullig zijn, dan wel potentiële verkrachters. Dat wilde ik niet. Ik wilde niet dat mannen zich onprettig zouden voelen, niet als lerare met het vingertje omhoog, niet loodzwaar. De vrouwen het gemankeerde zelfbeeld -dat was mijn vertrekpunt. Het ongemak en de angst zijn van alle tijden.

'De setting waarin wij spelen houdt het midden tussen een salon en een foute club. Wij zijn heel open naar het publiek, dat aan tafeltjes zit waar wij tussen door lopen. Voor aanvang delen wij aan de vrouwelijke bezoekers een vragenlijst uit over de vagina en aan het eind ga ik met de antwoorden improviseren. Het is dus veel meer een soort realityshow dan documentair theater. We hebben in ieder geval willen vermijden dat het een Ver-van-mijn-Bed-show zou worden. In mijn rol heb ik een hoog Dame Edna-gehalte, zeg maar.'

uit:

De Volkskrant, 23-8-2001